

Zpráva o činnosti Komise pro etiku při Syndikátu novinářů ČR

Úvodem konstatujeme, že na komisi se obracejí především čtenáři, maximálně konzumenti internetu.

Někdy si evidentně komisi pletou se soudy, často žádají, aby KPE proti novinám zakročila a zjednala nápravu.

Znovu proto opakujeme, že v popisu její práce je na základě stížnosti si vyžádat stanovisko redakce, pak o něm diskutovat a pokud není jednota v názorech, tak hlasovat.

Dlužno podotknout, že poslední dobou přichází tak jedna stížnost měsíčně. Je buď řešena online, nebo se předsedkyně komise obrací na jednotlivé členy a na základě jejich názorů formuluje stanovisko.

Ze zajímavých případů můžeme uvést:

Na komisi se obrátil se stížností pracovník FAMU. Jednalo se o vleklý spor, který policie vyšetřovala (krádeže mailů a odposlechy). Podnět se týkal článku v Hospodářských novinách 22.2. 2024, kdy byla podle stěžovatele porušena osobní práva včetně práva na ochranu osobních údajů, dobrého jména a důstojnosti.

Z odpovědi manažera redakce vyplynulo, že stěžovatel se na redakci neobrátil a nežádal opravu, navíc případ nechala znovu otevřít státní zástupkyně.

Komise konstatovala, že náplní její práce je všimnout si etického pochybení novinářů, nikoli suplovat práci policie nebo soudů. Jak je z materiálu otištěného v HN vidět, státní zástupkyně nechala případ znovu otevřít. O výsledku zatím KPE nebyla informována. KPE stěžovateli doporučila, aby se obrátil přímo na redakci HN. Tiskový zákon uvádí, že pokud došlo k nějakým nepřesnostem, má občan právo na odpověď. Citujeme podle Tiskového zákona (**Zákon č. 46/2000 Sb. - Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tzv. tiskový zákon)**).

Odpověď: Jestliže bylo v periodickém tisku uveřejněno sdělení obsahující skutkové tvrzení, které se dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí určité fyzické osoby, anebo jména nebo dobré pověsti určité právnické osoby, má tato osoba právo požadovat na vydavateli uveřejnění odpovědi.

Dodatečné sdělení

Jestliže bylo v periodickém tisku uveřejněno sdělení o trestním řízení nebo o řízení ve věcech přestupků vedeném proti osobě, kterou lze podle tohoto sdělení ztotožnit, a toto řízení nebylo ukončeno pravomocným rozhodnutím, má tato osoba právo požadovat na vydavateli uveřejnění informace o konečném výsledku řízení jako dodatečného sdělení. Vydavatel je povinen na žádost této osoby informaci o pravomocném rozhodnutí jako dodatečné sdělení uveřejnit.

Největší problém nastal při informování o střelbě na FFUK 21. 12. 2024.

Na jedné straně byla stížnost studentů vysokých škol – je přílohou této zprávy, na druhé bylo stanovisko různých redakcí. Studenti upozorňovali především na to, že média – v tomto případě především elektronická – informovala okamžitě, aniž by bylo jasné, zda už je agresor zneškodněn, eventuálně zda není útočníků víc. Navíc upozorňovali na titulky printů, které inklinovaly k bulvarizaci. Na druhé straně se ohrazovali novináři, že v popisu práce mají okamžitě informovat a že by se jich KPE měla zastat.

Krom toho se objevila i stížnost na redakci periodika Naše Praha. Jednalo se o článek **Masový vrah z univerzity zřejmě trpěl duševní chorobou**. Zasaženy jsou tisíce studentů (ze dne 22.12.2023). Ze stížnosti vyjímáme:

Autor Jan Čížek v textu několikrát uvádí celé jméno útočníka, jeho věk, obor studia na FF UK a fotografii. Zcela tak ignoruje výzvy Ministerstva vnitra, odborníků a některých novinářů, kteří upozorňují, co může sdílení těchto informací způsobit.

Autor také spekuluje o psychické nemoci útočníka. Konkrétně uvádí, že trpěl bipolární poruchou. O panu Čížkovi jsme hledali informace – nebyly. Nebyl psychologem či psychiatrem. Chybí také oficiální zdroj (Policie ČR, MVČR), který by uváděl, že útočník trpěl touto poruchou. Z našeho pohledu se tak jedná o čistou spekulaci a snahu o senzaci. V

České republice jsou psychické poruchy dlouhodobě banalizovány a demonizovány. Toto autorovo vyjádření nám tak přijde velmi neetické.

V perexu i dále v textu také autor uvádí, že je onemocnění velmi rozšířené mezi mladými lidmi a může se tak incident opakovat. Opět se jedná pouze o spekulaci, která není podložena žádnými ověřitelnými fakty. Jako zdroj uvádí údajnou spolužačku útočníka, která si nepřeje být jmenována.

Celý text podle našeho názoru porušuje novinářskou etiku.

Předsedkyně KPE se obrátila o informaci na redakci média Naše Praha, kde materiál vyšel. Dostalo se jí následující reakce:

Dobrý den paní Osvaldová,
kolegové mi přeposlali Váš dopis s údajnou stížností někoho na naše mediální pokrytí masové střelby Davida Kozáka na FFUK. Není mi známo, kdo je autor této stížnosti, na anonymy normálně nereaguji. Nicméně, na váš dotaz reagovat musím. Je zde několik aspektů, které mne jako celoživotního novináře velmi znepokojují.

1. Naše vydavatelství Český Domov Mediahouse letos slaví 25 let. Již 25 let informujeme o lokálním dění v naší republice, zejména Praze. Naši reportéři patří mezi nejzkušenější v republice. Máme miliony spokojených čtenářů po celé republice. Celkový náklad našich novin je 1,6 milionu do schránek.
2. Jsem zděšen. Jsem zděšen, že policie a studenti tady vyhlásí „výzvu“, aby média o něčem neinformovala, lidově držela hubu a Syndikát novinářů mlčí. Vy jste předsedkyně komise, nezaznamenal jsem nikde, že byste se nás někde zastala! Takovéhle výzvy bych očekával někde u Lukašenka nebo Mao Ce tunga, ale ne v zemi Václava Havla, kde ještě stále máme v Ústavě svobodu tisku a médií! Opakuji, jsem podobnými akcemi zděšen. To nám tady bude BIS a policie diktovat, co máme jako psát!? Vážně? S tím vy jako předsedkyně etické komise Syndikátu souhlasíte? Jestli ano, pak se na to vybodněte a jděte sázet ředkvičky. Uděláte aspoň něco prospěšného.
3. Naše články si přečtete a prosím stěžovatelku pošlete tam, kam patří.

4. Dále od Vás osobně očekávám protestní dopis, kde se novinářů zastanete a ukončíte tuto šikanu, které nečelí pouze naše vydavatelství, ale prakticky všechna, která o případu informovala. Už to přesáhlo míru únosnosti. Buď to to uděláte vy, anebo si založíme nějakou ochranou asociaci my, co opravdu píšeme a věnujeme se investigativní žurnalistice. Ne tomu, co si přeje policie a BIS.

Za KPE podotýkám, že pokud si na nějaký materiál z médií kdokoli stěžuje, má komise v popisu práce požádat o stanovisko druhou stranu – tedy médium, na které dostává stížnost. Žádost je formulována korektně, bez emocí a neutrálně. Teprve na základě obou stanovisek komise rozhoduje – pokud není v plénu shoda, hlasuje se. Uzná-li KPE, že stížnost byla oprávněná, konstatuje to v zápise. Uzná-li komise naopak, že v právu byla média, konstatuje to také. Během činnosti KPE se oboje stalo.

Jako poznámku ke zprávě doplňuji nejen to, že stále není definice novinářů, ale také že pro fungování médií by bylo vhodné vypracovat profesní etiku influencerů.

Příloha:

Vážení šéfredaktoři a šéfredaktorky, vážení novináři a novinářky,

dovolujeme si reagovat na tragickou čtvrtetní událost střelby na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a zejména pak na způsob, jakým většina českých masmédií o situaci informovala. Jako studenti žurnalistiky a budoucí generace novinářů jsme zděšení přístupem některých redakcí. Domníváme se, že v řadě z nich došlo k porušení etického kodexu a k prokázání, že média jsou pouhým zdrojem příjmů, nikoliv informační službou.

Ministr vnitra Vít Rakušan jen několik hodin po útoku vyzval občany, aby nesdíleli neověřené informace, ale jen potvrzené zprávy od důvěryhodných zdrojů. Nejsou to však občané, kteří selhali, ale samotná média. Jen několik minut po publikování prvotní informace se na zpravodajských serverech objevily — i přes apely některých z nás na naše vedoucí — údajné fotografie pachatele, informace o jeho původu či dokonce domnělý motiv vraždění. A to v momentě, kdy rodiny obětí s nadějí čekaly na zprávy od svých dětí či, v horším případě, na potvrzené informace policejního či záchranářského sboru.

Nerozumíme nutkání médií přenášet živě záběry vyděšených lidí, přinášet svědectví těch, kteří si hrůzou prošli, či publikovat vzkazy útočníka, které sepsal před tímto hrůzným činem na svém telegramovém účtu. I pokud by byl tento účet skutečný (toto ověření nicméně spadá, alespoň podle našeho názoru, do kompetence orgánů činných v trestním řízení), nevidíme zpravodajský přesah šíření myšlenek vraha a domníváme se, že redakce k tomu přistupují s pouhou vidinou vyšší čtenosti a tedy příslibem zisku vyšších financí. Stejný pocit máme také v případě zveřejnění fotografie a jména útočníka, před čímž opakovaně varuje také policie. Přesto jsou tyto záznamy v hlavních článcích většiny zpravodajských portálů k nalezení ještě několik hodin po útoku.

Náš názor je podložen řadou zkušeností renomovaných odborníků. Hovoří o tom například Peter Langman, americký psycholog specializující se na střelby na školách, ve svém odborném textu z roku 2017 vyzývá k tomu, aby média pečlivě zvažovala, jak o událostech

informují. Velmi často se totiž pachatelé odvolávají na předchozí pachatele jako na své vzory. Cílem útočníků je, aby se právě tyto zápisky vrahů spolu se jménem a podobou dostaly k veřejnosti. A aby se mohly stát podkladem pro další lidi, kteří „dokonají dílo“ svého předchůdce. Velice neradi přirovnáváme vyvstalou situaci k napodobování masového vraha Anderse Behringa Breivika, k čemuž měli lidé možnost právě „díky“ informacím šířeným v médiích. Ale je to realita, která se i kvůli chování českých redakcí může opakovat.

Rozumíme, že se v České republice jedná o bezprecedentní situaci. O to silnější cítíme potřebu o věci diskutovat a stanovit do budoucna pravidla, podle nichž bude možné v podobných případech postupovat. Domníváme se totiž, že rolí žurnalistiky není jen přinášet důvěryhodné informace, ale také kultivovat veřejnou debatu.

Jako začínající novináři v současné době cítíme, že máme možnost stát se pouze součástí redakcí, které šíří strach. Které kvůli vidině zisku na tak tragické události, jakou byla čtvrteční střelba, nectí zásady etiky, a vytváří tak neprofesionální prostředí, které ztrácí svou prestiž.